

‘Inclusieve opvang is verrijkend
voor alle kinderen, de opvang
en de ouders’

Elk kind is welkom

TEKST
CAROLINE BOUDRY EN
ELISABETH DE SCHAUWER
ILLUSTRATIES
ILSE WEISFELT

Kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften vinden spelen leuk, maken vrienden en ontdekken nieuwe dingen, net als alle andere kinderen. Ze doen dat ook graag samen met hen. Dat kan in de inclusieve kinderopvang. Inclusief werken, hoe doe je dat?

‘Vijf dagen na de bevalling kwamen we thuis. We stonden met de wagen op de oprit. Stijn noch ik wilde uitstappen. Er was iets grondig mis met Jeppe, maar we wisten niet wat. We wachtten op de uitslag van het bloedonderzoek, de langste vijf dagen van mijn leven. Mijn partner sprak uiteindelijk: “Laten we afspreken dat het niet uitmaakt. We gaan als geen ander van deze baby houden en we gaan hem opvoeden zoals we met ieder ander kind zouden doen: hem steunen en trots op hem zijn. We gaan vooral een normaal leven leiden: we gaan hem niet verstoppen. We gaan ons niet anders gedragen. We gaan de dingen doen die we altijd graag deden en Jeppe gaat overal met ons mee.” We sloten die dag een pact dat we ons nu nog steeds herinneren.’

DELPHINE, MAMA VAN JEPPE

Kinderen met ontwikkelingsmoeilijkheden zijn kinderen die op motorisch, mentaal, emotioneel of sociaal vlak verschillen van hun leeftijdsgenoten. Hun ouders kiezen er vaak bewust voor dat ze in de opvang samenleven met kinderen zonder specifieke ondersteuningsbehoeften. Inclusieve opvang is kwaliteitsvolle opvang die tegemoetkomt aan diverse noden in de ontwikkeling van alle kinderen. Die is verrijkend voor alle betrokkenen: voor het kind met specifieke onder-

steuningsbehoeften, voor de andere kinderen in de opvang, voor de opvang zelf én voor de ouders.

De (reguliere) **opvang in de buurt** is de eerste optie voor elk kind, ongeacht de specifieke ondersteuningsnoden van het kind en/of het gezin. Samen met de ouders kijk je dan hoe je de participatie van het kind in de groep en de context van je opvang zo soepel mogelijk op elkaar kan afstemmen. Er zijn immers structurele aanpassingen nodig in hoe je de opvang organiseert, wat je in de dagelijkse praktijk als kinderbegeleider doet en verwacht van kinderen en hoe je daarover afstemt met de ouders en de lokale gemeenschap.

Zo zet de gemeente Zemst in op kwaliteitsvolle inclusieve opvang. ‘We willen dat elk gezin voor hun kind een opvangplek vindt in hun buurt’, vertelt Kristin De Ridder, verantwoordelijke kinderopvangdienst Zemst. ‘Als ouder kies je voor je kind met een specifieke zorgondersteuning voor een opvang die inspeelt op de noden van je kind, of dat nu bij een onthaalouder, een groepsopvang of een gespecialiseerde dienst is. Die zoektocht doen we samen met ouders. We ondersteunen ook de leidinggevendenden, kinderbegeleiders en onthaalouders via vormingen en individuele begeleiding. Of we brengen hen samen in lerende netwerken waarbij reflecteren over hun werking en leren van elkaar centraal staan.’

—

‘Inclusie is een proces met ups en downs. Je zit soms met je handen in het haar’

—

Wat heeft elk kind nodig?

Inclusie gaat over aandacht hebben voor **individuele noden**: wat heeft dit kind nodig? Dat is een andere vraag dan: wat is er mis met dit kind? Het zijn wel die observaties die het eerst onze aandacht trekken. Het kind ontwikkelt trager of doet zaken niet of anders. We worden gealarmeerd of we maken ons zorgen over wat we zien bij dat kind in vergelijking met andere kinderen in de groep. De vraag die we daarna stellen, vormt de uitdaging: hoe kunnen we daarop inspelen? ‘Als je vertrekt van het idee dat elk kind competent is, werk je inclusief’, vertelt Tineke Van Craenenbroeck, leidinggevende in groepsopvang 0-3 De Bron, Stad Gent. ‘We observeren elk kind goed en benoemen bewust de dingen die een kind goed kan. Natuurlijk zien we ook wat soms minder goed gaat, maar als begeleider word je uitgedaagd om in te spelen op de signalen van elk kind om ervoor te zorgen dat kinderen met specifieke ondersteuningsnoden hun sterktes en talenten verder kunnen ontwikkelen.’

Als je inclusief werkt, bekijk je welke **redelijke aanpassingen** nodig zijn om het kind een plek te geven in de groep. Wat is er nodig om ervoor te zorgen dat kinderen met hun mogelijkheden en beperkingen zich welkom voelen en betrokken kunnen zijn? Dat zijn vaak heel kleine aanpassingen, maar die wel ontzettend belangrijk zijn voor het kind, voor de andere kinderen en voor de ouders. ‘In een van de leefgroepen zit een meisje met een visuele beperking’, vertelt Thalia Vanhaecke, kinderbegeleider in groepsopvang 0-3 De Bron, Stad Gent. ‘Ze is nog maar enkele dagen in de opvang en ze kruipt

al rond door de leefgroep. Ik heb wel nog wat vragen over hoe ik haar beter kan betrekken bij de acties met andere kinderen.’ Het gaat dus niet alleen over het kind, het gaat ook over samenwerken met je collega’s en de ouders. Wat loopt er goed, wat is moeilijker? In de samenwerking, zoals bijvoorbeeld met thuisbegeleidingsdiensten of therapeuten, staat het kind altijd centraal. Het is belangrijk dat de mensen die betrokken zijn op de ondersteuning van het kind regelmatig uitwisselen, zodat je de vragen die er leven aan elkaar kan voorleggen.

Indien nodig, ga je op zoek naar **bondgenoten** die extra ondersteuning kunnen bieden bij de motoriek, het eten, het spreken ... ‘Binnen Huis van het Kind werken verschillende deskundigen samen aan buitenschoolse/inclusieve opvang, lokaal gezinsbeleid, opvoedingsondersteuning en flankerend onderwijsbeleid’, zegt Elke Dehouwer, inclusiecoach, Centrum Inclusieve Kinderopvang, zorgregio Geel. ‘We ontmoeten elkaar bij het binnenkomen of aan de koffieautomaat en dan maak je een praatje. Dat heeft veel voordelen. Je kan gemakkelijk met jouw vragen bij een collega van een andere organisatie terecht en je kan ouders snel helpen met hun vraag of doorverwijzen naar de juiste dienst.’

Inclusie is een **proces met ups en downs**. Als leidinggevende, onthaalouder of kinderbegeleider weet je niet precies hoe het moet en zit je soms met de handen in het haar. Daarbij staan twee zoekprocessen centraal: hoe verhoog je het welbevinden van ieder kind? En hoe ruim je drempels uit de weg, zodat kinderen met een diverse waaier aan mogelijkheden kunnen deelnemen aan activiteiten die ze delen met de andere kinderen in de groep? ‘Tijdens een intakegesprek luisteren we naar de zorg en noden van ouders en hun kind’, vertelt Elke. ‘Ook de dagelijkse gesprekken met ouders en kinderen zijn essentieel om op de juiste manier in te spelen op de noden van het kind. Samen met het hele team van de buitenschoolse opvang reflecteren we over onze inclusieve werking en bespreken we hoe en in hoeverre we voldoende inspelen op de noden van elk kind. Het is belangrijk dat ieder kind zich goed voelt en kan deelnemen aan activiteiten. Een inclusief beleid is een proces waarbij we vertrekken vanuit gedeelde verantwoordelijkheid met alle betrokken actoren. In Geel is er een werkgroep **buitenschoolse opvang en activiteiten**

opgestart naar aanleiding van het BOA-decreet. De buitenschoolse opvang De Bengelbende werkt samen met lokale actoren aan een gezamenlijke visie om een boeiend vrijetijdsaanbod te creëren voor schoolgaande kinderen. Daarbij staat inclusief werken op de agenda.’

Kijk voorbij de problemen

Bij de intake, tijdens opvolgingsgesprekken en telkens wanneer ouders hun kind brengen of ophalen, wissel je uit over wat het kind doet in de opvang. Wat je zegt, vertrekt altijd vanuit de relatie die je al met het kind en de ouders hebt opgebouwd. Geef ouders en kinderen de kans een sterke band op te bouwen met de begeleiders. ‘In de buitenschoolse opvang werken we met aandachtsbegeleiders, zeker voor kinderen met een specifieke ondersteuningsbehoefte. Maar ook ouders hebben een vertrouwd aanspreekpunt nodig’, vertelt Elke. Voor ouders is het fijn dat hun kind zich goed kan voelen bij die aandachtsbegeleider. ‘Een begeleider krijgt ook veel informatie van ouders. Partnerschap met ouders is een must, want het zit hem vaak in kleine dingen die belangrijk zijn om te weten. Permanent afstemmen is dus absoluut nodig, vooral ook om met de ouders een vertrouwensband te kunnen opbouwen.’

Behoud een **positieve toon** om de ontwikkeling van het kind op te volgen. Start met te benoemen wat het kind kan, wat het leuk vindt en waar het van geniet. Daaruit spreekt het geloof in de mogelijkheden van het kind en de manier waarop je in de opvang werkt met de sterktes van kinderen. Deel met elkaar wat het kind kan. ‘Elk kind ontwikkelt volgens eigen mogelijkheden, elk kind is anders’, zegt Thalia. ‘Ik kijk naar wat elk kind nodig heeft. Er bestaat geen *voor iedereen gelijk* -aanpak.’

Je werkt met verhalen van hoe elke betrokkene het kind tot **leren** ziet komen, en je zoekt samen naar oplossingen voor daar waar het moeilijk loopt. Hoe doet het kind het thuis? Waar speelt het kind graag mee in de opvang? ‘De onthaalouders bespreken hun observaties steeds met de ouders’, vertelt Kristin De Ridder, verantwoordelijke kinderopvangdienst Zemst. ‘Het is belangrijk om te horen wat ouders thuis ervaren of wat er werkt en niet werkt voor het kind tijdens het eten, het slapen, het troosten.’ Als professional overleg je met de ouders. Werken vanuit dat fijne kijken, kan er

voor zorgen dat je als begeleider stilletjesaan meer inzicht krijgt en dus gerichter je acties plant met het kind.

Een **label** vertelt je ook niet alles. Wat betekent *dat* nu net voor *dat* kind. Dat kom je enkel te weten in dialoog met de ouders. Het is niet mogelijk om een eenduidige invulling te geven van wat er aan de hand is. Een label krijgen voor je kind is heel confronterend voor ouders om daarmee om te gaan. Het is belangrijk om hun tempo daarin te respecteren. Er is een veilige relatie nodig om dat bespreekbaar te kunnen maken en om samen acties te formuleren waarmee jullie verder kunnen.

Als professional gebruik je ook vaak **vaktaal** die voor ouders soms niet toegankelijk is. Denk dus na over hoe je praat met ouders over hun kind. Welke woorden gebruiken ouders om over hun kind te praten? Wanneer je een gemeenschappelijke taal ontwikkelt, zet je samen kleine, concrete stappen om de ontwikkeling te ondersteunen.

Zowel formele als informele gesprekken met ouders zijn belangrijk om een kwalitatieve opvang te bieden aan een kind met een specifieke ondersteuningsbehoefte. Als je een **formeel gesprek** plant, bereid je dan goed voor. Het is belangrijk dat je een duidelijk beeld krijgt van hoe het kind het stelt in de opvang met foto’s, korte filmpjes, input rond welbevinden en betrokkenheid. Plaats je ook in het perspectief van de ouder: hoe zou jij de boodschap willen krijgen?

'Zita praatte totaal niet, maar we merkten dat ze supergefrustreerd was. Ik las veel met haar en dan merkte ik als ik vroeg waar de kikker of de libel was, dat ze die allebei kon aanduiden. Via de thuisbegeleiding hebben ze ons dan geholpen met het opstarten van SMOG (Spreken met Ondersteuning van Gebaren). Het is een heel proces geweest om dat naar de opvang over te brengen, ook al waren het maar tien basisgebaren zoals honger, dorst of bal. Maar samen zijn we daarin geslaagd, en daar ben ik best fier op.'

ALEXANDRA, MAMA VAN ZITA

Kan ik dat wel aan?

Inclusief werken gaat vaak gepaard met veel **onzekerheid, angst en discomfort** bij de professionals in de kinderopvang. Het vraagt veel, zowel in attitude, perceptie als competentie van de begeleiders. Je dient daar ook voortdurend in te investeren. Van bij de sollicitatie en gaandeweg in de professionalisering denk je steeds opnieuw na over wat er nodig is om inclusieve kinderopvang te realiseren. Er is nood aan coaching en voortdurende

reflectie op alle niveaus in de organisatie. 'Als inclusiecoach ondersteun ik meerdere opvangplekken bij het uitschrijven van hun inclusieve visie. Ik weet dat kinderbegeleiders soms twijfelen aan hun kunnen', vertelt Elke Dehouwer, inclusiecoach, Centrum voor Inclusieve Kinderopvang en coördinator buitenschoolse opvang Geel. 'Maar door in te gaan op de noden en de vragen van kinderbegeleiders en hun concrete informatie aan te bieden, groeit hun zelfvertrouwen.'

Heel veel hangt af van de **ingesteldheid** van de kinderbegeleiders. Het is cruciaal om open te staan voor verschillen en niet te oordelen over kinderen, hun ontwikkeling of hun familie. Kinderbegeleiders die sensitief en empatisch zijn voor ouders bouwen vaak makkelijker een band op met hen. Het gaat niet alleen over het aanvoelen, maar ook over hoe je reageert. Als je respons toont en terugkoppelt over wat er is gebeurd, appreciëren ouders dat heel sterk. Het is heel belangrijk voor ouders om te zien dat de opvang mee nadenkt en zoekt naar wat hun kind nodig heeft.

'Er zit heel veel passie en gevoel bij. Dat voel je ook als je daar binnenkomt. Je ziet dat ze met die kinderen bezig zijn, ze zijn enthousiast. Ik vind het echt super. Want ik ga altijd af op mijn gevoel: is Oskar happy?'

FREDERIK, PAPA VAN OSKAR

Als **leidinggevende** speel je een heel belangrijke rol in de visie die je uitzet binnen je opvang, in het motiveren en ondersteunen van de kinderbegeleiders of onthaalouders en in het doorhakken van knopen in de communicatie met de ouders. Maak daarom heel duidelijk werk van wat inclusie betekent binnen de opvang, hoe je het binnen de opvang wil realiseren en bevestig dat steeds opnieuw. Zorg dat je oog hebt voor waarden die aan de grondslag liggen van een inclusieve praktijk en voor het faciliteren van de dialoog met alle betrokkenen.

Tegelijk is inclusief werken niet iets wat de professionals binnen de kinderopvang alleen kunnen realiseren. Je kan altijd belangrijke partners in het proces meenemen, zoals thuisbegeleiding, therapeuten, revalidatie, gezondheidszorg, OCMW ... Maar er is ook nood aan een **veilige ruimte** waar zowel ouders als kinderbegeleiders zich kunnen uitdrukken.

Het succes van inclusieve kinderopvang gaat niet zozeer over de kennis van diverse problematieken, maar wel over de **verbindende samenwerking tussen volwassenen**. Dat gaat zowel over de samenwerking tussen het personeel van de opvang als die met ouders, externe partners en de lokale gemeenschap. Het is belangrijk als opvang om een netwerk op te zetten: inclusie doe je niet alleen en je kan niet overal zelf antwoorden op vinden. Het kan interessant zijn om connecties te leggen met andere opvanglocaties en inspirerende praktijken uit te wisselen. Samen weet je altijd meer.

En dan naar de kleuterschool

Wanneer je investeert in inclusieve kinderopvang, dan denk je op lange termijn. Het is de start van een inclusief levenspad dat steeds met de nodige kronkels en worstelingen zal gepaard gaan. Zo is het vanuit de voorschoolse opvang belangrijk om samen met de familie op tijd te beginnen nadenken over de overgang naar school. Help de ouders verschillende pistes te verkennen en te kijken waar zij hun kind graag school zien lopen. Maak dat bespreekbaar en zorg voor uitwisseling met de kleuterschool. Kunnen leraren verder werken met wat je geleerd hebt binnen de opvang? Kan praten over je eigen onzekerheden drempels verlagen binnen de reguliere school? Kijk ook hoe de opvang eventueel nog mee kan ondersteunen door een half-tijdse overgang, opvang voor of na school of tijdens vakanties, of aansluiten bij het eerste overleg. Het vraagt veel tijd en bondgenootschap om het pad dat is uitgewerkt in de opvang ook nadien verder te zetten. 🐦

PROF. DR. ELISABETH DE SCHAUWER, coauteur van dit stuk, werkt binnen het onderzoeksgebied: Disability studies en Inclusieve Opvoeding aan de vakgroep Orthopedagogiek UGent.

Samenwerken: hoe?

- 1 Respecteer de opvoedingsfilosofie van de ouders en het gezin.
- 2 Bouw voortdurend vertrouwen op in de relaties – het is een samen-verhaal.
- 3 Deel samen informatie, in overleg met ouders, en zorg ervoor dat de informatie toegankelijk is voor de medewerkers die met het kind werken.
- 4 Wissel transparant uit, met ruimte om zowel formeel als informeel met elkaar in gesprek te gaan.
- 5 Deel ervaringen: hoe pak je dit het best aan voor het kind? Je kan nooit genoeg bevestigen wat je wél allemaal doet.
- 6 Zorg voor vlotte informatiedoorstroming tussen iedereen die met het kind werkt.
- 7 Formuleer concrete doelen waar je wil aan werken en maak een gezamenlijke planning.
- 8 Er zijn altijd moeilijkheden en tegenstrijdigheden in de communicatie. Dat is heel normaal en dus ook niet erg. Zoek wel steeds samen naar oplossingen.

